

Türkçe Öğretimi Açısından
ÇOCUK EDEBİYATI
Doç. Dr. Bayram Baş

2. Baskı

Doç. Dr. Bayram Baş

TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN ÇOCUK EDEBİYATI

ISBN 978-605-318-118-7

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.
Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.
Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

2. Baskı: Mart 2015, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu

Dizgi-Grafik Tasarım: Hilal Sultan Coşkun

Kapak Tasarımı: Yılmaz Yücel

Baskı: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 770. Sokak No: 105/A
Yenimahalle/ANKARA
(0312-394 55 90)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 13987

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet:www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

ÖN SÖZ

Yıllar önceydi. Daracık bir evde komodinlere sıkıştırılmış, bugünün baba mirası olan yığınla kitabın arasında, hararetini bastırma gayesiyle okumalar yapan, hayal edilemeyecek kadar heyecanlı bir çocuktum. Bu heyecanımı kabartarak kendimce kurguladığım hayal dünyamda, uçsuz bucaksız diyarlara yol tutarken bana yoldaşlık eden yüzlerce sima arasında Reşat Nuri'nin Gamsız'ı, Ömer Seyfettin'in Tosun Bey'i, Kemalettin Tuğcu'nun şimdi adlarını unuttuğum deniz çocukları, Muzaffer İzgü'nün Ökkeş'i, Tercüman Çocuk'un Yüzbaşı Volkan'ı hâlâ hatırımdadır. Gâh Kont Drakula'ya Tengiz'le birlikte karşı koyarken, gâh Red Kit'in peşinde Daltonları kovalarken yarattığım çocukça fantezilerimin beni kavuşturduğu kıyı tarifi imkânsız bir edebiyat sevgisi olmuştu. Bu sevgi, iki nokta arasında şekillendi ve bugün hâlâ genişleyen bir çizgiyi meydana getirdi. Noktalardan ilki lisedeki edebiyat hocam Berrin Kılıç, ikincisi ise bu satırlardaki ilk italik cümlelerin hakikî sahibi olan hocam Nurettin Öztürk'tü. Birbirinden bîhaber bu iki güzel insanın edebî emanetlerini kucaklamak bana nasip oldu. Ne mutlu ki filizlenmiş bu güzel emanetler, yüreğimde, zihnimde ve dilimde naçizane büyüdü ve edebiyat sevdasının izdüşümleri olarak bugün bu satırlara ağıdı.

Bir çocuk edebiyatı kitabı yazma fikri, doktora ders döneminde belirdi. Kıymetli hocam Prof. Dr. Murat Özbay'ın Türkçe Öğretim Metotları dersinde aktardığı "Türkçe Öğretimi açısından çocuk edebiyatı kitabı yazılmalıdır." sözleriyle adını aldı. Kitabın taslağı, ilme bakış açımı olgunlaştıran sevgili hocam Prof. Dr. Metin Ergun'la yaptığım doktora tez çalışması ile belirginleşti. İçerik, altı yıldır girdiğim çocuk edebiyatı ve Türkçe öğretimi derslerinde sevgili öğrencilerimle yaptığım yorucu ve yoğun çalışmalarla derinleşti. Sevgili dostum Özay Karadağ'ın fikirleri ile değişti. Evren Karataş'ın görüşleri ile gelişti. Çeyrek asırdan evvel başlayan heyecanların yansımaları, bugün Türkçe öğretimi ve çocuk edebiyatı camiasının tenkidini alıp boylanacak seviyeye erişti. Dileğim, burada adlarını andığım ve anamadığım nice hocalarım ve dostlarım nezdinde hep borçlu kalmak ancak mahcup olmamaktır.

Çalışmada çocuk edebiyatı kavramı, Türkçe öğretimi açısından ele alınmış, başta öğretmenlere, ailelere ve bu sahada emek harcayan bilim insanlarına kılavuzluk edecek biçimde değerlendirilmiştir. Çocuk, edebiyat ve çocuk edebiyatının tartışıldığı ilk bölümde, çocuk ve edebiyat ilişkisi sorgulanmıştır. Bu bölümde yer alan çocuk edebiyatının tarihî seyri, doktora tezimde yer alan aynı başlığın gözden geçirilmiş hâlidir. Kitabın ikinci bölümü, Cumhuriyet Dönemi Türkçe dersi programlarının çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesinden meydana gelmektedir.

Çalışmanın en büyük ve asıl kısmını meydana getiren son bölüm; dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin çocuk edebiyatıyla eşleştirilmesinden oluşmaktadır. Her dil becerisi açısından çocuk edebiyatı; okul öncesi, ilköğretim birinci kademe ve ikinci kademe olmak üzere üç alt bölümde değerlendirilmiştir. İlgili dönemlerde, ilgili dil becerisinin geliştirilmesinde önde olan çocuk edebiyatı ürünleri örneklendirilerek tartışılmıştır. Tartışmaların somutlaşması açısından

dinleme, konuşma ve yazma becerilerinden sonra uygulama ya da etkinlik örnekleri sunulmuştur. Kitapta yer alan uygulama çalışmaları ve etkinlikler özellikle öğretmenlere ve ders kitabı yazarlarına rehberlik etme maksadıyla hazırlanmıştır. Buradaki amaç bir çocuk edebiyatı eserinden, çok yönlü yararlanabilmenin ipuçlarını göstermek ve ayrıntılara dikkat çekebilmektir.

Okuma eğitimi ve çocuk edebiyatı bölümünde etkinlik ve uygulama örnekleri verilmemiştir. Bunun yerine ilköğretim birinci ve ikinci kademe açısından İlköğretim Yüz Temel Eser tanıtılmış ve değerlendirilmiştir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin biçimsel özellikleri, bu ürünlerin tasnifi ve seviyelendirilmesine dair tartışmalar da bu bölüm altında yapılmıştır.

Öğretmenlere ve ailelere çocuk edebiyatı eserlerine dair fikir verebilecek ve örnek sağlayacak birçok eser, kitabın ilgili bölümlerinde edebî türler dikkate alınarak sıralanmıştır.

Dizin kitapta sözü edilen yazar adları, Türkçe öğretimi, eğitim ve çocuk edebiyatıyla ilgili temel kavramlar ve İlköğretim Yüz Temel Eser'de yer alan eser adlarını içermektedir. Yazar adları, okuyucuya kolaylık sağlamak maksadıyla ön adlar esas alınarak sıralanmıştır. Rousseau, Darwin, Dewey gibi soyadları ile tanınan şahıslar, bu isimleri ile gösterilmiştir.

Sonuç olarak çalışma, öncelikle öğretmenlerin/öğretmen adaylarının, bunun yanında aile ve bilim insanlarının çocuk edebiyatı açısından en temel ihtiyaçlarına cevap verebilme gayesiyle hazırlanmıştır.

Bu gayenin gerçekleşmesi temennisiyle...

Bayram BAŞ

Sivas, 2012

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
GİRİŞ.....	1
1. ÇOCUK, EDEBİYAT VE ÇOCUK EDEBİYATI.....	2
1.1. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK	2
1.2. EDEBİYAT VE ÇOCUK EDEBİYATI.....	5
1.3. ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHİ SEYRİNE BİR BAKIŞ.....	7
2. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKÇE DERSİ PROGRAMLARINDA ÇOCUK EDEBİYATI.....	22
3. TEMEL DİL BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE ÇOCUK EDEBİYATI.....	32
3.1. DİNLEME EĞİTİMİ VE ÇOCUK EDEBİYATI.....	34
3.1.1. Okul Öncesi Dönemde Dinleme Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı.....	35
3.1.1.1. Okul Öncesi Dönemde Dinleme Eğitimi Yönelik Uygulama Örneği.....	41
3.1.2. İlköğretim I. Kademedeki Dinleme Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı	47
3.1.2.1. İlköğretim I. Kademedeki Dinleme Eğitimi Yönelik Uygulama Örneği.....	53
3.1.3. İlköğretim II. Kademedeki Dinleme Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı.....	63
3.1.3.1. İlköğretim II. Kademedeki Dinleme Eğitimi Yönelik Uygulama Örneği.....	68
3.2. OKUMA EĞİTİMİ VE ÇOCUK EDEBİYATI.....	86
3.2.1. Okul Öncesi Dönemde Okuma Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı.....	87
3.2.2. İlköğretim I. Kademedeki Okuma Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı	88
3.2.2.1. İlköğretim I. Kademedeki Okuma Eğitimi Açısından Yüz Temel Eser	93
3.2.3. İlköğretim II. Kademedeki Okuma Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı.....	98
3.2.3.1. İlköğretim II. Kademedeki Okuma Eğitimi Açısından Yüz Temel Eser. 101	
3.2.4. Okuma Kitaplarında Tasnif ve Seviyelendirme	118
3.2.5. Okuma Kitaplarının Biçimsel Özellikleri	120
3.3. KONUŞMA EĞİTİMİ VE ÇOCUK EDEBİYATI	122
3.3.1. Okul Öncesi Dönemde Konuşma Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı.....	122
3.3.1.1. Okul Öncesi Dönemde Konuşma Becerisine Yönelik Etkinlik Örneği.....	124
3.3.2. İlköğretim I. Kademedeki Konuşma Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı.....	126

3.3.2.1. İlköğretim I. Kademedeki Konuşma Becerisine Yönelik Etkinlik Örneği	128
3.3.3. İlköğretim II. Kademedeki Konuşma Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı	131
3.3.3.1. İlköğretim II. Kademedeki Konuşma Becerisine Yönelik Etkinlik Örneği	131
3.4. YAZMA EĞİTİMİ VE ÇOCUK EDEBİYATI	135
3.4.1. Okul Öncesi Dönemde Yazma Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı	135
3.4.1.1. Okul Öncesi Dönemde Yazma Becerisine Yönelik Etkinlik Örneği	135
3.4.2. İlköğretim I. Kademedeki Yazma Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı	139
3.4.2.1. İlköğretim I. Kademedeki Yazma Becerisine Yönelik Etkinlik Örneği...	140
3.4.3. İlköğretim II. Kademedeki Yazma Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı	142
3.4.3.1. İlköğretim II. Kademedeki Yazma Becerisine Yönelik Etkinlik Örneği .	144
KAYNAKÇA	149
DİZİN	153

Doç. Dr. Bayram BAŞ

Yalova'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bursa / Orhangazi'de bitirdi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nde lisans eğitimini; "4306 Sayılı Sekiz Yıllık İlköğretim Kanununun Kabulünden Sonra İlköğretim Kurumlarının Altıncı Sınıflarında Okutulan Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme" adlı tez çalışması ile Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini; "1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma" adlı tez çalışması ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda doktora eğitimini tamamladı.

Kütahya'da öğretmen olarak çalıştı. 2000-2002 yılları arasında Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nde Araştırma Görevlisi kadrosunda görev yaptı. 2002-2006 yılları arasında ise 35. madde ile görevlendirildiği Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalıştı. 2007-2012 yılları arasında Cumhuriyet Üniversitesi İlköğretim Bölümü'nde Yrd. Doç. Dr. olarak görev yaptı. 2012 yılında Düzce Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nde Yrd. Doç. Dr. olarak çalıştı. 2012 yılında İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'ne Yrd. Doç. Dr. olarak geçiş yaptı. 2013 yılında Türkçe Eğitimi alanında "Doçent" unvanını aldı. Aynı yıl İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'ne Doç. Dr. olarak atandı. 2014 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'ne Doç. Dr. olarak geçiş yaptı. Hâlen aynı görevini sürdürmektedir. Doç. Dr. Bayram BAŞ'ın Türkçe eğitimi ve çocuk edebiyatı alanında ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmaları bulunmaktadır.

TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN ÇOCUK EDEBİYATI

GİRİŞ

Edebiyatın içerisinde *amaçları, ölçütleri, eğilimi, estetiği, rehberliği, aktarıcılığı* ve çağdaşlığı ile çocukluk çağında bulunan bireyleri, kendisine *hedef kitle* olarak belirleyen çocuk edebiyatı, dil eğitimi ve öğretimi sürecinin en temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Türkçe öğretimindeki eğitim ortamlarına katkı sağlayacak bu kaynakların ve bunların bağlı olduğu özel alan olan çocuk edebiyatının, özellikle okul öncesi, sınıf ve Türkçe öğretmenleri tarafından tanınması ve amaçlı yönde kullanılması önemlidir. Zira çocuk, çocukluk, çocuk edebiyatı ürünleri ve bunların çocuklara göre seviyelendirilmesi ve tasnifi vb. hususlardan *habersiz* bir öğretmen, verimli eğitim ortamları hazırlayamaz.

Çocuk edebiyatı bazı sınırları hâlen belirsizlik taşımasıyla birlikte, felsefe, sosyoloji, psikoloji, tarih, etnografya vb. bilim dallarıyla bağlantılı olduğu için çok disiplinli bir model oluşturur. Bu açıdan bakıldığında tam teşekküllü bir çocuk edebiyatının hazırlanışı, sunumu, örneklendirilişi ve uygulamaya aktarım sürecinin belirlenmesi bir hayli güçtür. Çalışmamamızdaki temel amacımız yazarları, çizerleri, eserleri, tarihi, içeriği vb. hususlarla *koca bir derya* olan çocuk edebiyatı sahasından, Türkçe öğretimi sürecinde öğrenci, öğretmen ve ailelere yönelik küçük bir *model* oluşturmaktır.

Bireyin ana dilini edinme ve geliştirme süreci doğrudan doğruya o dilin edebiyatı ile bağlantılıdır. Bu sebeple Türkçe öğretiminin niteliği, çocuk edebiyatından faydalanma düzeyiyle ilişkilidir. Dil öğretiminde, temel dil becerilerini meydana getiren dinleme, konuşma, okuma ve yazma bunun yanında dil bilgisi öğretimi süreçlerinde, edebiyat ürünlerinden yararlanır. Ana dil bilinci çocuk,

aile, öğretmen, yazar ve toplumun bu yöndeki tutumları ve düzeyleri ile sarmal bir döngü oluşturur. Nitelikli bir okur, nitelikli yazarların ve öğretmenlerin bulunduğu nitelikli bir toplumda yetişir.

Ana dilini doğru, güzel ve etkili kullanan, eleştirel ve yaratıcı düşünen, iletişim becerisine sahip, karşılaştığı her tür problemi çözmeye çabalayan, araştıran, öğrenen ve bunlardan edindiği tecrübeleri hayatına aktaran, teknolojik gelişmelere paralel bir yaşam sürebilen, karar verme özelliği olan girişimci bireyleri yetiştirmek her milletin ana ülkülerindedir. Bu ülkü, çocuğun ana karnında duyduğu ninni, türkü, mani vb. ezgilerle başlar, okuma ve yazmayı öğrenmesiyle eğitimsel bir düzleme oturur ve *okur* hüviyeti edindirip *kültürlenme* niteliğini kazanmasıyla doruğa erişir. Edebiyat da bu uzun ve zorlu tırmanışın merdiveni ve ışığıdır. Nefes aldırır, kılavuzluk eder ve aydınlatır.

Diline hâkim ve belirttiğimiz ülkeye ulaşabilecek öğrencileri, öncelikle Türk edebiyatının ve bunun yanında dünya edebiyatının seçkin yazar ve eserlerine hâkim öğretmenler yetiştirebilir. Bu süreçte aile ve toplumun etkisi de elbette yadsınmaz. Öğretmen, çocuk edebiyatını ve ondan nasıl yararlanacağını çok iyi bilmelidir. Öğretim programları her ne kadar öğretmene rehberlik etse de bu çocuk edebiyatı öğretimi açısından yeterli değildir. Öğretmen, temel dil becerilerinin geliştirilmesindeki her tür eğitim ortamına çocuk edebiyatı ürünleri ile katkılar sunabilmelidir. Bu da öğretmenin çocuk kitaplarını ve onların yazarlarını tanımasına ve özellikle *tema* açısından edebiyata vakıf olmasına bağlıdır. Öğretmen, kullanacağı temanın ve ona bağlı alt temaların hangi edebiyat eserlerinde bulunduğu konusunda tecrübeli olmalıdır. Bu tecrübe okuma ve dinleme/izleme ile gelişir, konuşma ve yazma ile pekiştirilir ve öğretilimde *yaşantı* hâline dönüşür.

1. Çocuk, Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı

Bu bölümde, çocuk-çocukluk kavramları incelenmiş, ülkemizde ve Batıda çocuğa bakış açısı kısaca değerlendirilmiştir. Bunun yanında edebiyat ve çocuk ilişkisi sorgulanmış ve çocuk edebiyatının sınırları tartışılmıştır. Son olarak çocuk edebiyatının ülkemizde ve Dünyadaki gelişim süreci, özellikle yazar/eser bağlamında tanıtılmıştır.

1.1. Çocuk ve Çocukluk

Çocuk kavramının sınırları, çıkış yerine göre değişiklik gösterebilir. Fizyolojik, zihinsel, ruhsal ve sosyal gelişim ve hukukî bakış açısı bu değişiklikleri oluşturan en temel etkenlerdir. Fizyolojik açıdan ergenliğin başlaması, zihinsel açıdan

soyut düşüncenin gelişimi, ruhsal açıdan benlik ve duygusal gelişim süreci, sosyal açıdan bireyin topluma intibakı, hukukî açıdan temel insanlık haklarının kazanım süreci, reşitlik vb. yönler çocuk kavramının sınırlarını değiştirmektedir. Bu açıdan çocuk ve doğal olarak da çocukluk ülkeden ülkeye, kültürden kültüre, hatta aynı kültürün altındaki iç kültürler arasında bile farklı konumlara yerleştirilebilir ve değerlendirilebilir. “Kültürler arası araştırmalara göre tek ve evrensel bir çocukluk yoktur, çeşitli çocukluklar vardır.” (Prout, 1997’den akt: Onur, 2005). Çocuk ile kültür arasındaki bu etkileşim karşılıklıdır. Yani kültür çocuğun, çocuk da kültürün şekillenmesinde etkindir. Öğretmenin çocuğu tanınması, bulunduğu bölgedeki kültürü tanınmasına bağlıdır.

Çocuğun toplumlar tarafından farklı addedilişi, kaderini de belirlemiştir. Haften sefeye dünya tarihinde nice çocuk, kölelikten özgürlüğe ve nihai *birey* olarak kabule doğru bir seyir göstermiştir. Bu çok uzun bir süreçtir ve her kültürde farklı cereyan etmiştir. Çocuk, sevilip kucaklandığı gibi satılmış, atılmış, öldürülmüş, çalıştırılmış, kurban edilmiş ve değersizleştirilmiştir. Yörükoğlu (1992:21), çocukluğun tarihinin *uzun bir karabasana benzediğini*, insanlığın ancak 20. yüzyılda bu karabasandan uyanabildiğini belirtmektedir.

Batı toplumlarındaki çocuk, aile içerisinde ve toplumda XVII. yüzyılın başlarında önem kazanmaya başlar. Ancak bu dönemde çocuğa gösterilen ilgi, ona henüz ailenin merkezi olacak kadar ayrıcalıklı bir yer edindirmez. Bu, ancak 1760’lı yıllarda Rousseau’nun *Emile* adlı yapıtı yayımlandıktan sonra, modern aile, yani anne sevgisi üzerine kurulu aile kavramı yerleşmeye başladıktan sonra gerçekleşme sürecine girer (Neydim, 2000:12).

Batıda çocukluk kavramının oluşumunda birçok ismin imzası bulunur. J. Locke’nin *boş levha kuramı* (Tabula Rasa), Rousseau’nun eski kalıplaşmış tutumlarını kırmak için gösterdiği mücadele ve onun çizgisine yeni bir boyut kazandıran Pestallozi, Froebel, Devay vb. eğitimciler, Dickens’in çocuk hakları üzerine girişimleri, Darwin’in çocuktaki hamlık ve saflığın gelişip olgunlaşabileceğine dair fikirleri, çocuğa yeni bir dünya oluşturmayı hedefleyen birçok yazardan biri olan Mark Twain ve onun çocuk romanlarında ortaya koymaya çalıştığı bilimsel çocuk gerçeği bunlara örnek gösterilebilir (Baş, 2006:4).

“Çocuk evin altın topudur.”, “Çocuksuz evde köçek olmaz.”, “Çocuktan al haberi.”, “Çocuğa iş, ardına sen düş.” vb. atasözleri Türk kültürünün çocuk ve çocukluğa bakışının iz düşümüdür.¹ Çocuğu olan aileye “gözü aydın” ziyaretleri,

1 Türkçenin söz varlığı, çocuk ve çocuklukla ilgili kavramlar açısından çok zengindir. Atasözleri, deyimler dışında, çocuk ve genç kavramlarıyla ilgili Türk dili ve lehçelerinde yaklaşık 400 kelime bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk.: Mehmet Hazar. Türk Dilinde Çocuk ve Genç. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 04-06 Ekim 2006. AÜ Basımevi, 2007. s.249-277.

armağanlar, nazar ve nazarlık, doğan çocuk için uzun ömürlü ağaçlar dikilmesi, çocuğun odasına ve yanı başına kutsal kitap, süpürge ve demirden yapılmış aletlerin bırakılması, çocuğun dişini ilk görenin çocuğu ödüllendirmesi, diş hediği, çocuğun yürümesi için ip bağlama/kesme geleneği, konuşması için dil yedirme geleneği ve daha nice örnek, Türk kültüründe çocuğun doldurulamayacak bir değere sahip olduğunun delaletidir. Bu sebeple, geleneksel Türk kültüründe2 yer alan çocuğun, öğretmenler tarafından çok iyi tanınması önemlidir. Öğrencisine Satılmış3 adının neden konulduğunu bilmeyen bir öğretmen, o çocuğu, ailesini ve kültürünü yeterince tanıyamaz.

Yetişkin dünyasıyla, çocuğun bu dünyayı algılayış ve onun içindeki hüznün verici soruna getirdiği çözüm ve hayal ediş biçimini, çocuksuluk olarak değerlendiren Alpay, çocuğun engin hayal gücünü, dört ve altı yaşındaki iki kardeşin şu diyalogu ile örnekendirir (1987:526):

- *Bir uçak yapacağım. Kanadının altında uzun ince bir kolu, ucunda açılıp kapanan bir eli olacak. Gidecek, babamın bulunduğu hastahanenin önünde duracak. Demir parmaklıklar arasından kolunu uzatıp babamı oradan alacak, eve getirecek.*

- *Uçak olmaz. Orada hava alanı yok. Hiç kafan çalışmıyor mu? Sen en iyisi küçülüp büyüyen, daralıp genişleyen uzaktan kumandalı bir otobüs yap. O geçsin parmaklıktan. Alsın getirsin babamı.*

Sonuç olarak çocuk, yetişkinlere oranla fiziksel açıdan küçük, zihinsel gelişim açısından geride olsa da *basit* bir varlık değildir. Yetişkinlerin *tecrübe* dedikleri, yaşantı zenginliğidir ve bir açıdan görecelidir. Yetişmek, bir yönden büyümek bir yönden de küçülmektir. Tecrübe, bize neyin olabileceğini öğretirken, hayatta göz ardı ettiğimiz ve fark edemediğimiz birçok şeyin de olamayacağı inancını benimsetir. Çocuğun dünyasında *yok* yoktur. Ona göre her şey olabilir. Ona uçamayacağını öğreten de topluma nasıl ayak uyduracağını benimseten de yetişkinlerdir. Bu kadar zengin hayal dünyası olan bir varlığın küçümsemesi anlamsızdır. Çocuk *oyuncak* değildir, *insandır*. Çocuğun, bir yetişkinin artık unutmış olduğu, sınırsız bir ufku ve hayal dünyası vardır. Yetişkinlerin bilinçaltından ve rüyalarından doğmuş ve büyümüş olan *masal* da aslında çocuğun hayal dünyasına olan özlemin, oyunlaştırılmış biçiminden başka şey değildir.

2 Geleneksel kültürümüzde çocuğa dair ayrıntılı bilgi için bk.: Sedat Veyis Örnek. **Geleneksel Kültürümüzde Çocuk**. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1979.

3 Çocukları sürekli ölen aileler, bunun önüne geçmek için çocuklarını yakın bir tanıdığına ya da akrabasına satar. Tören düzenlenir, dualar okunur. “Allahım biz bu çocuğu sattık, artık bizim değil.” vb. sözler söylenir. Satılan çocuğa erkek ise *Satılmış*, kız ise *Satı* adı verilir. Bu âdete de Çocuk Satma adı verilir.

1.2. Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı

Edebiyattan bağımsız olan bir çocuk edebiyatından bahsedilemez. Çocuk edebiyatı kavramının tartışma konusu olmasındaki en temel problem de burada yatmaktadır. Edebiyat, edebiyattır. Bu yönde edebiyatın dışında ayrı bir alan olarak çocuk, kadın, erkek, genç, yaşlı vb. için bir edebiyat olamaz. Özgül (2005:362), dünyanın herhangi bir kavminin geleneğinde -ninni hariç- yalnızca çocuklar için üretilmiş bir edebiyat dalına yahut edebî türe rastlamanın mümkün olmadığını belirtir.

Çocuk edebiyatını, edebiyatın içerisinde özel bir alan olarak belirleyen *hedef kitle, amaç, biçim, içerik, seviye, sınır, ölçüt, işlev* vb. ölçütlerdir. Bu ölçütler, çocuk edebiyatı açısından *yazar, medya, çocuk, öğretmen, aile ve toplum* arasında oluşan döngünün sınırlarını tayin eder.

Çocuk edebiyatını Türkçe öğretimi açısından bağlayıcı kılan en önemli husus ise, edebiyat ve eğitim arasındaki köprünün fark edilme eşiğidir. Edebiyatsız bir eğitim düşünülemez. Bu yönde çocuk edebiyatının eğitim sürecine katkıları, planlı ve amaçlı bir şekilde yapılandırılmalıdır. Birey, temel dil becerilerini edinip geliştirirken, *okur* kimliği edinirken, toplumsal bilinç kazanırken, temel değerleri öğrenirken doğrudan doğruya çocuk edebiyatından istifade eder. Bu fayda, edebiyatın temel anlamında yatmaktadır. Edebiyat Arapça *edeb* kelimesinden gelir. Edebi terbiye, naziklik, usluluk anlamındadır. Bu durumda çocuk edebiyatı da *terbiye* sürecinin belirleyicilerinden biri olmaktadır. Terbiye bir yönü ile eğitimidir. Eğitimin temel kavramlarından biri de *kişiliktir*. Kavcar (1994:4), edebiyatın, kişiliğin tayininde bilinç sağlamasına vurgu yapar. Bu hâlde insan, kişiliğini kazanıp, toplumda kendine bir yol çizerken edebiyata ihtiyaç duyar. Jacob (1955'den akt.: Oğuzkan:2001:5-7), çocukların edebiyat eserine neden muhtaç olduklarını şu sebeplere bağlar:

1. *Edebiyat hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir şeydir.*
2. *Edebiyat ruha canlılık verir, yaşama gücünü arttırır.*
3. *Edebiyat hayatı keşfe yardım eder.*
4. *Edebiyat bir rehberlik kaynağıdır.*
5. *Edebiyat yaratıcı etkinlikleri teşvik eder.*
6. *Edebiyat güzel bir dil demektir.*

Bu kazanımların gerçekleşme düzeyi, edebiyatın temel değerlerini benimseyebilen bir çocuk edebiyatına bağlıdır. Çocuk edebiyatı, edebiyatın küçültülmüş, kısaltılmış, sadeleştirilmiş, basitleştirilmiş, edebî tarafı ve estetik yönü göz ardı edilmiş hâli değildir. Çocuk edebiyatı yazarı olmak, şuur ve *hassasiyet* meselesidir.

Çocuğu tanıyabilme ve yeri gelince çocuksu olabilme becerisidir. Çocuğun dünyasını görebilme ve o dünyanın hazzını duyabilme yetisidir. Çocuk edebiyatı yazarı, çocuğun dünyasındaki her şeyi estetik bir değere kavuşturup, çocuğa sunabilen kişidir.

Yukarıdaki açıklamalar, bizi çocuk edebiyatına dair amaçların nasıl olması gerektiği sorusuna götürmektedir. Araştırmacılar, çocuk edebiyatının sınırlarını belirlerken, adeta temel amaçları meydana getiren bir bütünü oluştururlar.

Demiray (1970), *edebiyat zevkinin oluşturulmasını hedef gösterir*. Gökşen (1985), çocuk edebiyatının varlığının ve gerekliliğinin kabul edilmesinin *zaruri* olduğunu belirtir. Oğuzkan (2001), çocuklar için yazılan eserlerin üstün sanat nitelikleri taşıması gerektiğini söyler. Şirin (2000:9) çocuk edebiyatını “çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat” olarak değerlendirir. Dilidüzgün (2000), okuma alışkanlığının kazanılması, *edebiyat duyarlılığının gelişimi ve kimlik oluşumuna* değinir. Sever (2003), çocuk edebiyatının çocuklara *duyma ve düşünme sorumluluğu* verme yönüne vurgu yapar. Kaplan (1983), çocuk edebiyatının tükenmez kaynağı olarak *masalları* görür. Meriç (1986), çocukların büyükler için yazılan kitapları da okuyabileceklerini vurgular. Gürel (2001), çocukların ruhî özelliklerine göre seçilmiş *sanat değeri taşıyan eserleri* işaret eder. Tekin (2005:469), çocuk edebiyatını, amaç ve işlevi itibarıyla çocuğa dönük bir edebiyat olarak görür.

Çocuk edebiyatının amacı ve işlevi üzerine, birçok açıklama ve yorum yapılmıştır. Çocuk edebiyatına dair vurgulanması gereken hususları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Edebiyat hazzını ve estetiğini taşıyabilecek ve aktarabilecek hüviyete sahip olmalıdır.
2. Çocuğun duygu ve düşünce dünyasını içerebilmeli ve bu yönde amaçlar geliştirmelidir.
3. Çocuğu küçük, basit ve yetişkin biblosu olarak görmemelidir.
4. Çocuğun, yeteneklerini keşfetmesine yardımcı olmalıdır.
5. Edebiyatın sözlü ve yazılı bütün ürünlerinden faydalanabilmelidir.
6. Çocuğa seçici ve eleyici olma niteliklerini kazandırmalıdır.
7. Bireyin ve toplumun tecrübelerini yansıtabilmelidir.
8. Kültür aktarımı sağlamalı ve çocuğun evrensel değerleri tanımalarına yardımcı olmalıdır.
9. Diğer disiplinlerle iş birliği içinde olmalıdır.

10. Çocuğa okur hüviyeti kazandırmalıdır.
11. Çocuğun *ana dil bilincini* kazanmasında örnek ve etkin olmalıdır.
12. Çocuk edebiyatının, bireyin çocukluk dönemi ile yetişkin olma süreci arasında kalan ve bir nevi *tutuşma dönemi* olan gençlik çağına hitap eden *gençlik edebiyatına* da zemin hazırlayabilmesi önemlidir.

Çocuk edebiyatının özel bir alan olma yolunda *kimlik kazanma süreci* hâlen sürmektedir. Bu saha her ne kadar rant açısından yayım dünyasının iştahını kabartsa da nitelikli çocuk edebiyatı yazarları ve araştırmacıları günbegün artmakta ve tecrübe kazanmaktadır. Bu gelişim süreci, batı dünyasında iki asrı, bizde de yüzyılı aşmıştır. Çocuk edebiyatının dünyadaki ve ülkemizdeki tarihi seyri üzerinde kısaca durmak yararlı olacaktır.

1.3. Çocuk Edebiyatının Tarihî Seyrine Bir Bakış

Çocuk edebiyatı Batı'da bir ihtiyacın sonucu ortaya çıkmıştır. Neydim (2004), endüstrileşme, üretim ilişkilerindeki değişiklikler, aile içi görev farklılıkları, burjuva sınıfının oluşması ve eğitim sistemindeki değişimlerin çocuk edebiyatının varlığını gerekli kıldığını bildirmektedir.

Öncelikle Almanya ve Hollanda'da gücünü gösteren matbaa, çocuklar için kitaplar basılmasında da etkin olmuştur. 1484 yılında basılan Ezop Masalları buna örnek teşkil edenlerin başında gelir.

Orta Çağ'da, daha çok kilisenin çocuk eğitiminde baskın bir rol oynaması sebebiyle, kutsal kitap ve kutsal kitapta yer alan dinî öykülerin öğretilmesi eğitim ilkesi olarak kabul ediliyordu. Bu eğitim hümanizm akımının gelişmesi ile birlikte 17. yüzyılın ortalarına kadar etkisini sürdürdü (Oğuzkan, 1987).

Trigon (1950'den akt.: Gökşen, 1985:13), 17. yüzyılın çocuk edebiyatı açısından manzarasını şu sözlerle ortaya koyar:

Fenelon (1651-1715), asilzade öğrencilerine okutmak üzere fabl ve hikâyeler yazıncaya kadar Fransada çocuk edebiyatının sözü bile edilmezdi. Montaigne'nin tavsiye ettiği birçok kitap ise gelecekteki senyörlere asillik kurallarını, Fransız zarıflığını öğreten şeylerdi. 17. yüzyıla kadar hemen her tarafta çocuklar, kendileri için bir edebiyattan olduğu kadar, okuma ve yazmadan da yoksundular. Ana-baba kuşağının okuma yazma bilmediği, ya da çok az bildiği çağlarda çocukların da okutmaktan paylarını alamayacakları pek doğal bir olaydır. Gutenberg'in matbaayı icadına kadar, el yazması kitaplara sahip olmak bile bir imtiyazdı. Okuma bilen gençler, çocuklar ise ya dinsel eserlerle ya da tarih kitaplarıyla yetiniyorlardı. Okuma bilmeyenler de kulaktan kapma hikâyeler ve masallarla avunuyorlardı.

1637'de, Johann Amos Comenius (1592-1670) tarafından yayımlanan *Orbis Pictus* (Resimlerle Dünya), ilk resimli çocuk kitabıdır. Aslında çocuklar için yazılmamış fakat sonraki dönemlerde çocuklara mâl edilen, Fransız yazarı Jean de La Fontaine (1621-1695)'nin ünlü fablları bu döneme örnek teşkil eder. Ezop Masalları'nı Fransız şiirine uyarlayan ve yazdığı hayvan masalları ile ün kazanan La Fontaine yanında, felsefi bir hüviyet gösteren ve eski Yunan mitolojisinden ilham alarak hazırlanan *Telamak* adlı eserin sahibi François de Fenelon (1651-1715) da zikredilecek isimlerdendir.

Peri masallarıyla çocuklarının beğenilerini toplayan Charles Perrault (1628-1703) da bu yüzyılda yaşayan Fransız yazarlar arasındadır. *Mavi Kuş*, *Üç Büyücü*, *Uyuyan Güzel*, *Çizmeli Kedi* gibi, çocukların hâlen zevkle okuduğu masalların Charles Perrault veya oğlu tarafından yazıldığı kabul edilir.

Oğuzkan, (1987:59.), 17. yüzyıl İngiltere'sinde çocukların ders dışındaki okuma gereksinimlerini karşılamak üzere eski çağlara ilişkin efsanelerin, Orta Çağ'ın ünlü öykülerinin ve peri masallarının dört formayı geçmeyecek biçimde (4x16 sayfa) yayımlandığını söyler.

18. yüzyılda, ünlü bir İngiliz yazarı/matbaacısı ve kitapçısı olan John Newbery (1713-1767), çocukların ilgisini çeken *Ana Kaz* adlı bir dizi kitapla dünya çocuk edebiyatına önemli bir katkı sağlar. J.J. Rousseau'nun (1712-1778) erdem ve dürüstlük üzerine başlattığı ve çocukların her türlü nitelikle donatılarak yetiştirilmesinin önemini vurguladığı fikirleri, 19. yüzyılın bazı yazarlarında da kendini göstermiştir.

17. yüzyılda Daniel Defoe (1659?-1731)'nin yayımlandığı *Robinson Cruose* ve Jonathan Swift (1667-1745)'in yazdığı *Gulliver'in Gezileri* adlı eserler, 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında Rousseau'nun fikirlerinin işler hâle gelmesinde kullanılmıştır (Yalçın ve Aytaş, 2002).

Rousseau'nun, 18. yüzyılda kaleme aldığı *Emile* adlı eseriyle, Fransız çocuklarında kırmaya çalıştığı bazı görgü kuralları bu dönemde büyük yankı uyandırmıştır. Fransızların zarafet anlayışını ağır biçimde eleştiren Rousseau, çocukları, küçük yaşlardan itibaren büründürüldükleri gösteriş ve zarafet dünyasından, doğa ve sevgi âlemine taşımaya çalışmıştır.

Rousseau'nun öğretici tutumu yanında, 19. yüzyılda, Mime De Segur (1799-1874)'un *Yeni Peri Masalları* ile *Sophie* dizisi ve Hector Malot (1893-1907)'un *Kimseyizler*'i Fransız zarafetini gösteren eserler olarak benimsenir.

19. yüzyıl Fransa'sında, Jules Verne (1825-1905)'nin, *Aya Seyahat*, *Kaptan Grant'ın Çocukları*, *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah*, *Seksen Günde Devriâlem*, *Mişel Strogoff*, *İki Sene Mektep Tatili* vb. onlarca kitabı beğeni toplamıştır.

19. yüzyıl İngiltere'sinde ise Alice Harikalar Ülkesinde adlı eseriyle Lewis Carroll (1832-1898), *David Copperfield* adlı eseriyle Charles Dickens (1812-1870), *Tom Brown'ın Okul Günleri* adlı eseriyle Thomas Hughes (1822-1896), *Küçük Prens*, *Küçük Lord* adlı eserleriyle Frances Hodgson Burnett (1849-1924) ve *Ormanların Çocuğu*, *Cengel Kitabı* adlı eserleriyle Rudyard Kipling (1865-1936) çocuk edebiyatının oluşumuna katkı sağlayan diğer yazarlarındandır.

Çocuk edebiyatına dair ilk yapıtların 18. yüzyılda gözükmeye başladığı Almanya'da ise, J. B. Basedou (1723-1790), J. F. Herbart (1776-1841), F. Froebel (1782-1852) gibi yazarlar, kilisenin güdümünde, belli ahlak kurallarını işledikleri eserleriyle boy gösterirler. Alman çocuk edebiyatında çok önemli yere sahip olan Alman halk masalları, 1812 yılında Grimm Kardeşler tarafından derlenmiştir. Masal türünde dokuz ciltlik *Paskalya Yumurtaları* adlı eseri hazırlayan Christophe Schmid (1768-1854), *Vahşi Batı*, *Kızıldertililer* gibi romanlarıyla ün kazanan Karl May (1794-1850), *Palavracı Baron* romanıyla bilinen Erich Kästner (1899-1974) de zikredilebilecek diğer Alman çocuk yazarlarındandır.

İlk ürünlerini öğretici nitelikte veren Amerikan çocuk edebiyatında, 19. yüzyılın sonlarına dek, dinsel geleneklerin ağırlığını koyduğu eserlerin yanında, *Küçük Kadınlar* adlı eseriyle M. Alcot, (1832-1888), *Tom Sawyer* ve *Huckleberry* adlı eserleriyle Mark Twain (1835-1910) gibi yazarlar göze çıkar.

19. yüzyılın sonlarında romantik bir havaya bürünen ve özellikle 20. yüzyılın başlarında çok büyük gelişmeler gösteren Amerikan çocuk edebiyatı, W. Emerson (1803-1883), Edgar Allan Poe (1809-1849) ve Nathaniel Hawthorne (1804-1864) gibi bu dönemi temsil eden yazarlarla öne çıkar.

20. yüzyıla girerken, Amerikan çocuk edebiyatında fantezi ve masallar çok geniş yer tutar. I. Dünya Savaşı'ndan sonra ise, çocuklar için öykü, roman, şiir ve geleneksel yazı türlerinin dışında, çeşitli konularda çocuk kitaplarının hızla arttığı görülmektedir. Bu dönemde çocuklar için resimli kitapların yazılıp basıldığı; son yıllarda, çocuklar için yapılan yayınların çok önemli mesafeler kat ettiği, çocuk edebiyatının artık bir sektör hâline geldiği görülmektedir (Yalçın ve Aytas, 2002:10).

İtalyan çocuk edebiyatının önemli temsilcilerinden Carlo Collodi (1831-1890), *Pinokyo* adlı eseriyle dünya edebiyatına adını yazdırır.

Nils Holgerson'un Eşsiz İsveç Yolculuğu adlı eseriyle İskandinav çocuk edebiyatında yer edinen İsveçli yazar Selma Lagerlöf (1850-1940); Danimarka'nın çocuk edebiyatı temsilcilerinden masal yazarı Christian Andersen (1805-1875) ve *David* adlı eserleriyle Anne Holm (1922-1998); Finlandiya'nın önde gelen çocuk yazarlarından Kirsi Kunnas (1924-) dünya çocuk edebiyatına adını yazdırmış diğer simalardandır.

Batı'daki bu örnekleri artırmak mümkündür. Ancak daha önemlisi, yukarıda anılan ilk dönem eserlerinden birçoğunun, aslında çocukları hedef kitle tayin ederek yazılmamış olmalarıdır. *Robinson Cruose* yetişkinlerin anlayabileceği ahlâki öğretileri olan bir metindir. La Fontaine'nin masallarının aslında çocuklarla yakında uzağa ilgisi yoktur. Bu masallar kral, aristokratlar, burjuva sınıfı ve köylüler arasındaki adaletsiz ilişkilerin eleştirisidir. Gulliver'in Seyahatleri'nin de aslında çocuk kitabı olma ile yakından uzağa alakası yoktur. Jonathan Swift bu eseri, "insan tabiatının tüm sakatlığını belirtmek ve toplumun temelindeki tüm kurumları alaya almak için yazmıştır" (Avcıoğlu, 1979:18). Alice Harikalar Diyarında adlı eser de aslında bir sosyal-siyasi eleştiri metnidir ve bu eleştirilerin büyük kısmı kraliçeye, aristokrasiye, yönetime ve hukuk sistemine yöneltilmiştir (Özgül, 2005:365). Sonuç olarak Batı edebiyatının önde gelen eserleri, zamanla çocukların da dünyasına dâhil olmuştur.

Ülkemizde çocuk edebiyatının başlangıcı, Tanzimat dönemi olarak kabul edilir. Bu döneme kadar çocuk eğitimi üzerine yapılmış ya da birebir çocuk edebiyatı disiplini içinde değerlendirilebilecek ne bir program, ne de bir çalışma mevcuttur. Sözlü edebiyat ürünlerinden masal, destan, efsane, tekerleme, ninni, bilmece, fıkra, Karagöz, Köroğlu ve Battal Gazi gibi halk hikâyeleri ve benzerleri çocukların eğitiminde de onlara anlatılmak suretiyle dolaylı olarak kullanılmıştır. Bu nokta önem arz etmektedir. Çünkü yukarıda adları verilen sözlü edebiyat türleri içinden sadece *ninniler* doğrudan çocuklara yöneliktir. Ne masal, ne efsane, ne destan ne de diğer türler, çocukların eğitilmesinde kullanılmak için meydana gelmemiştir. Özgül (2005:362) kadın ya da erkeklerin kendilerine göre bulunduğu kahvehane, dergâh, hamam, bağ-bahçe, komşu gezmeleri, ocak başı sohbetleri vb. ortamlarda anlatılan, dilden dile dolaşan bu sözlü edebiyat ürünlerinin, küçüklerin de zaman zaman aynı ortamlarda bulunmaları sebebiyle, çocukların ikinci kanaldan malzemesi durumuna geldiğini belirtmektedir. Sözlü halk ürünlerinin çocuk edebiyatında amaçlı ve planlı olarak kullanılmaları çok eski bir tarihe denk düşmez. 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan çocuk edebiyatı ürünleri dahi tam bir çocuk eğitimi şuuru ile oluşturulamamıştır.

Çocukların yüzlerce yıl, analarının, ninelerinin, dedelerinin, babalarının ya da başka büyüklerinin dizleri dibinde yahut etrafında karşılaştıkları, dinledikleri bu sözlü halk ürünleri, kişilik gelişimlerinde elbette etkili olmuştur ve bu ürünler onların dikkatlerini oldukça üst düzeyde çekmiştir. Belki de bu sebeple vaktiyle, yetişkinlere ait olan onca masal, bilmece vb. malzeme bugün çocukların dünyasındadır.

Ülkemizde çocuk edebiyatına dair ilk örnek olarak, Nâbi (1641-1712)'nin oğluna tavsiyelerde bulunma gayesiyle yazdığı *Hayriye* adlı mesnevisi gösterilir. Sümbülzâde Vehbi (1718-1809)'nin de aynı gaye ile oğluna göndermeler yaptığı

Lütfiye-i Vehbi adlı mesnevisiyle devam edilir. İki eserde de her ne kadar amaç, çocuklara nasihat vermek olsa da, bunlar çocuk edebiyatı gayesi ile yazılmamışlardır ve bir çocuğun anlayabileceği içerik ve dile sahip değillerdir.

Kayserili Doktor Rüştü tarafından hazırlanıp 1859 yılında yayımlanmış ilk Türkçe alfabe olan *Nuhbetü'l-etfâl* (Çocukların Gözdesi), çocuk edebiyatımızın ilk bağımsız ürünü sayılabilir.

Çocuk edebiyatı örneklerinin başladığı Tanzimat döneminde, dışarıdan yapılan çeviriler ayrıca değerlendirilmelidir. Yusuf Kâmil Paşa (1808-1876)'nın Fenelon'dan çevirdiği *Terceme-i Telemak* (1861) adlı eseri maalesef çocukların anlamakta güçlük çecekleri ağır bir dille kaleme alınmıştır. İlk örnek olması ve uzun zaman inşa çalışmalarında yararlanılması açısından önem arz etmektedir. Münif Paşa (1830-1910) *Ehemmiyet-i Terbiye-i Sıbyan* adlı eserinde, çocuk yetiştirme hususunda anne ve babalara tavsiyelerde bulunur. Sadık Rıfat Paşa (1807-1857) da *Terbiyetü'l Etfâl Risâlesi*'nde çocuklara eğitim öğretimin faydalarından bahseder.

Şinasi (1826-1871)'nin *La Fontaine*'den çevirdiği, *Kurt ile Kuzu Hikâyesi*; bunun yanında kendisinin yazdığı *Eşek ile Tilki Hikâyesi*, *Karakuş Yavrusu ile Karga Hikâyesi*, *Arı ile Sivrisinek Hikâyesi* de çocuk edebiyatımızın ilk örnekleri arasında değerlendirilir.

Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914) de, *La Fontaine*'den birçok tercüme yapıyor. *Rousseau*'nun *Emile* adlı eserini çocuklar için çeviren Ziya Paşa (1825-1880) da bu çeviriye kendi çocukluk anılarını eklemiştir.

Muallim Naci (1850-1893)'nin sekiz yaşına kadarki çocukluk anılarını kapsayan *Ömer'in Çocukluğu* (1899) ve *Kırlangıç, Kuzu, Avcı, Oduncu ile Azrail* manzumeleri; Ahmet Mithat (1844-1912)'in *Hace-i Evvel* ve *Kıssadan Hisse* adlı eserleri de bu dönemde yayımlanmıştır.

Vakanüvis Lütfi'nin, *Daniel Defoe*'nun *Robinson Cruose* adlı eserinin Arapça kısaltılmış baskısından çevirdiği *Terceme-i Hikâye-i Robinson* (1864), Mahmud Nedim'in *Jonathan Swift*'ten çevirdiği *Güliver'in Seyahatnamesi* (1872); Mehmed Emin'in *Jules Verne*'den çevirdiği *Merkez-i Arza Seyahat* (1883) ve *Beş Hafta Balonla Seyahat* (1887); Ahmet İhsan'ın yine *Jules Verne*'den çevirdiği *Gizli Ada* ve *80 Günde Devriâlem* (1880) bu dönemde çocuk edebiyatı ürünlerine dâhil edilebilecek örneklerdir.

Tanzimat döneminde çocuklar için yayımlanmış bazı süreli çocuk yayınları da mevcuttur. Bunlar arasında önemli sayabileceğimiz çocuk dergilerine, 1869 yılında yayımlanmaya başlayan *MümeYYiz*, 1896'da Selanik'te çıkarılmaya başlanan